

УДК 378: 373.091.12.011.3-051]:811.112.2'342.3

DOI: <http://doi.org/10.32589/1817-8510.2025.3.352545>

Задорожна Ірина Павлівна,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри англійської філології
та методики навчання англійської мови,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка
ORCID ID: [0000-0003-1599-1372](https://orcid.org/0000-0003-1599-1372)
zadorozhna.iryana@tnpu.edu.ua

Блумгардт Софі,
аспірантка кафедри англійської філології
та методики навчання англійської мови,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка
ORCID ID: [0009-0009-6401-160X](https://orcid.org/0009-0009-6401-160X)
sofiesinstitut@gmail.com

СИСТЕМА ВПРАВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОЇ НІМЕЦЬКОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В АУДІЮВАННІ ТА ЧИТАННІ В МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

У статті обґрунтовано актуальність розробки системи вправ для формування в майбутніх учителів професійно орієнтованої німецькомовної компетентності в читанні та аудіюванні.

Проаналізовано сутність, структуру і зміст професійно орієнтованої німецькомовної компетентності в аудіюванні та читанні. Конкретизовано декларативні і процедурні знання; мовленнєві навички; вміння ознайомлювального, переглядового, вивчального читання, а також ознайомлювального, вибіркового, детального аудіювання; уміння використовувати навчальні стратегії.

Здійснений аналіз засвідчив, що компетентності в аудіюванні та читанні мають низку особливостей, які визначають можливість їх інтегрованого формування, створюють передумови для перенесення вмінь з одного виду рецептивної діяльності на інший (єдність когнітивно-перцептивної природи; подібність декларативних та процедурних знань; спільність рецептивних мовленнєвих навичок, що свідчить про можливість паралельного формування лексико-граматичної бази обох видів мовленнєвої діяльності; типологічна подібність умінь, що формуються в межах різних видів аудіювання і читання; професійна спрямованість; інтегроване оволодіння предметними знаннями; відповідність стратегій тощо).

З урахуванням обґрунтованих принципів (інтегрованого формування цільових компетентностей, урахування етапів формування і розвитку мовленнєвих навичок і вмінь, взаємопов'язаності рецептивних і продуктивних видів мовленнєвої діяльності, послідовності та повторюваності, стратегічності) розроблено відповідну систему вправ, яка корелює з визначеними етапами (орієнтаційно-мотиваційним, лінгвістично-операційним, рецептивно-операційним, інтеграційним). Ефективність запропонованої системи вправ доведена в процесі експериментального навчання.

Ключові слова: професійно орієнтована німецькомовна компетентність; компетентність в аудіюванні; компетентність в читанні; майбутні вчителі; система вправ; інтеграція; знання; мовленнєві навички; вміння; етапи навчання.

Zadorozhna, Iryna,
Doctor of Pedagogical Sciences, Full Professor,
Professor of the Department of English Philology and Methods of Teaching English,
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University
ORCID ID: [0000-0003-1599-1372](https://orcid.org/0000-0003-1599-1372)
zadorozhna.iryana@tnpu.edu.ua

Blumhardt, Sofie,
Postgraduate Student of the Department of English Philology and Methods of Teaching English,
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University
ORCID ID: [0009-0009-6401-160X](https://orcid.org/0009-0009-6401-160X)
sofiesinstitut@gmail.com

A SYSTEM OF EXERCISES FOR DEVELOPING FUTURE TEACHERS' PROFESSIONALLY ORIENTED GERMAN-LANGUAGE COMPETENCE IN LISTENING AND READING

The article substantiates the relevance of developing a system of exercises aimed at forming future teachers' professionally oriented German-language competence in reading and listening.

The essence, structure, and content of professionally oriented German-language competence in listening and reading are analyzed. Declarative and procedural knowledge, speech skills,

abilities related to skimming, scanning, and intensive reading, as well as abilities in global, selective, and detailed listening, and the ability to use learning strategies are specified.

The analysis demonstrates that listening and reading competences possess a number of features that determine the possibility of their integrated development and create prerequisites for the transfer of acquired skills from one type of receptive activity to another. These features include the unity of their cognitive and perceptual nature; similarity of declarative and procedural knowledge; common lexical and grammatical skills, which indicates the possibility of parallel development of the lexical and grammatical foundations of listening and reading; typological similarity of skills formed within different types of listening and reading; professional orientation; integrated acquisition of subject-matter knowledge; correspondence of strategies.

Taking into account the substantiated principles – namely, the integrated development of the target competences, consideration of the stages of speech skills and abilities formation and development, interrelatedness of receptive and productive types of speech activity, consistency and repetition, and strategic orientation – an appropriate system of exercises was developed. The system correlates with the defined stages (orientation–motivational, linguistic–operational, receptive–operational, and integration). The effectiveness of the suggested system of exercises was verified experimentally.

Key words: professionally oriented German-language competence; listening competence; reading competence; future teachers; system of exercises; integration; knowledge; speech skills; abilities; stages of instruction.

Постановка проблеми. На сучасному етапі питання іншомовної освіти набуває особливого значення у зв'язку з європейськими прагненнями і перспективами України, глобалізаційними процесами у всіх сферах, у яких бере участь наша країна. Відповідно зростає роль міжкультурного спілкування, від якого значною мірою залежить результативність зазначених змін.

Хоча сьогодні англійська мова посідає особливе місце, оволодіння німецькою як мовою, поширеною в розвинених країнах Європи, не втрачає актуальності. Якщо в українських школах домінує англійська мова як перша, то німецька мова є найбільш поширеною другою іноземною мовою. Таким чином, важливим завданням сучасної шкільної освіти є навчання учнів німецької мови, що зумовлює вагомість фахової підготовки майбутніх учителів іноземних мов.

Важливою умовою оволодіння німецькомовною комунікативною компетентністю є розвиток компетентностей в аудіюванні та читанні, пов'язаних із рецептивними видами мовленнєвої діяльності. Здатність розуміти та інтерпретувати прочитане і почуте необхідна для отримання інформації, забезпечує широкий доступ до різних джерел, створює підґрунтя для розвитку навичок та вмій у продуктивних видах мовленнєвої діяльності.

Важливість дослідження зумовлюється необхідністю оновлення та вдосконалення методик формування у майбутніх учителів професійно орієнтованої німецькомовної компетентності в аудіюванні та чи-

танні з урахуванням сучасних потреб і вимог, наявних матеріалів та освітніх можливостей. З огляду на зазначене назрілою проблемою є розробка системи вправ для формування відповідної компетентності, яка враховуватиме можливості забезпечення інтегрованого характеру процесу та сприятиме його інтенсифікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування іншомовної компетентності в читанні, а також аудіюванні досліджували вітчизняні та зарубіжні науковці, зокрема О. Бирюк, О. Бігич, О. Бочкарьова, С. Вавіліна, Л. Вандергріфт, Т. Горпінч, К. Гох, Н. Гупка-Макогін, Я. Крапчатова, Ю. Романюк, М. Рост та ін. Зазначимо, що більшість наукових розвідок зосереджувались або на навчанні читання, або на аудіюванні.

Існує чимало праць із зазначеної проблематики, в яких суб'єктом обрано майбутніх педагогів. Зокрема, запропоновано систему вправ для навчання читання англійською (Британ, 2014) та німецькою (Корейба, 2011) мовами на основі Інтернет-ресурсів, англомовних художніх текстів (Вдовіна, 2003), німецькомовних публіцистичних текстів (Ференчук-Піонтковська, 2019), на основі інтерпретації художніх текстів (Кожедуб, 2010). Науковцями обґрунтовано систему вправ для формування англомовної компетентності в аудіюванні драматичних творів (Сіваченко, 2009), теленовін (Вікович, 2011), аудіокниг художніх творів (Білянська, 2018), у процесі самостійної роботи (Шевкопляс, 2017); вмій розуміння англійського мовлення з національними та регіональними типами мови (Мацнева, 2009).

Як у вітчизняній, так і в західній методиці існує небагато робіт, спрямованих на дослідження інтегрованого навчання видів мовленнєвої діяльності. Зокрема, наукова праця Н. Добровольської присвячена формуванню в майбутніх фахівців з інформаційних технологій англомовної компетентності в читанні та говорінні у єдності цільового, змістового, технологічного аспектів (Добровольська, 2021). І. С. П. Нейшен розглядає навчання читання та письма як взаємопов'язані складники навчальної програми, для обох видів мовленнєвої діяльності автор наголошує на необхідності збалансованого поєднання змістовно орієнтованого введення інформації (input) та змістовно орієнтованого продукту (output) (Nation, 2009). В. Свиридюк здійснив комплексне дослідження формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності майбутніх викладачів німецької мови під час самостійної роботи, в якому розглядаються питання формування компетентності в читанні та аудіюванні, але без особливого фокусу на інтегрований характер процесу (Свиридюк, 2025).

Таким чином, попри численні дослідження, дотичні до окресленої нами проблематики, питання розробки науково обґрунтованої системи вправ для

формування німецькомовної компетентності в читанні та аудіюванні майбутніх учителів з акцентом на майбутню професійну діяльність залишається недостатньо вивченим у контексті професійної підготовки майбутніх учителів.

Мета статті полягає в обґрунтуванні та розробці системи вправ для формування в майбутніх учителів професійно орієнтованої німецькомовної компетентності в читанні та аудіюванні.

Для досягнення цієї мети передбачено вирішення таких завдань: 1) схарактеризувати сутність та зміст професійно орієнтованої німецькомовної компетентності в рецептивних видах мовленнєвої діяльності; 2) окреслити можливості інтегрованого формування німецькомовної компетентності в читанні та аудіюванні; 3) обґрунтувати принципи створення системи вправ; 4) представити систему вправ для формування в майбутніх учителів професійно орієнтованої німецькомовної компетентності в читанні та аудіюванні.

Вклад основного матеріалу. Професійно орієнтоване аудіювання реалізується у процесі прослуховування чи перегляду лекцій і матеріалів професійного характеру. Воно також охоплює участь у конференціях, проєктах, програмах академічної мобільності, спілкуванні з колегами на професійні теми тощо (Черниш, Мельник, 2024). Професійно орієнтоване читання здійснюється під час роботи з текстами (у друкованому та цифровому форматах) професійного характеру. Обидва види мовленнєвої діяльності є важливими в підготовці майбутніх учителів, оскільки забезпечують їх професійно орієнтованою інформацією та створюють умови для міжкультурного спілкування.

Для створення системи вправ потрібно визначити сутність, структуру і зміст професійно орієнтованої німецькомовної компетентності в читанні та аудіюванні, тобто окреслити знання, навички і вміння, на розвиток яких має бути спрямована система вправ.

На основі визначень, поданих у науковій літературі (Корейба, 2011; Синєкоп, 2022; Ференчук-Піонтковська, 2019), професійно орієнтовану німецькомовну компетентність в читанні трактуємо як здатність, спираючись на набуті знання, навички та вміння розуміти, відбирати, узагальнювати, аналізувати, інтерпретувати основну і детальну інформацію професійних текстів різних жанрів і ефективно використовувати її в професійній діяльності.

Оволодіння професійно орієнтованою компетентністю в читанні німецькомовних текстів передбачає розвиток знань (декларативних і процедурних), мовленнєвих навичок і вмінь ознайомлювального, переглядового та вивчального читання, а також умінь використовувати навчальні стратегії. Серед декларативних виокремлюємо знання про: основні види професійно орієнтованого читання (пошукового /

переглядного, ознайомлювального, вивчального), особливості та структуру професійно орієнтованих текстів (науково-популярних наукових статей), стратегії читання; процедурних – знання про те, який вид читання обрати залежно від завдань та цілей; як аналізувати текст, виокремлювати важливу інформацію, критично її сприймати і порівнювати з відомою (Задорожна, 2012, с. 503–506; Синєкоп, 2022, с. 226), використовувати стратегії читання.

До навичок професійно орієнтованого читання (передусім лексичних і граматичних) зараховуємо: встановлення смислових зв'язків між словами; розуміння фахової лексики; розуміння граматичних структур; прогнозування подальшого вживання слів, синтаксичних структур; визначення засобів синтаксичного зв'язку (Вавіліна, 2014, с. 28–29; Ференчук-Піонтковська, 2019, с. 63). Серед умінь ознайомлювального читання виокремлюємо такі: розуміти загальний зміст та основні деталі статей, доповідей та інших матеріалів на професійні теми; визначати зміст тексту та доцільність його подальшого читання; прогнозувати зміст тексту за заголовком, ключовими словами тощо. Для переглядового читання виділяємо вміння: знаходити та розуміти необхідну інформацію в професійних текстах; виділяти та розуміти факти, думки, оцінні судження; визначити значущість інформації тексту. Вивчальне читання передбачає формування вмінь: розрізняти реальні факти та припущення, основну і другорядну інформацію; розуміти деталі професійно орієнтованих текстів; розпізнавати лінію аргументу, різні погляди на проблему (Задорожна, 2012, с. 510–519; Синєкоп, 2022, с. 307–309).

За аналогією з попереднім визначенням професійно орієнтовану німецькомовну компетентність в аудіюванні трактуємо як здатність на основі набутих знань, навичок та вмінь розуміти, узагальнювати, аналізувати, інтерпретувати основну і детальну інформацію професійних аудіо- та відеотекстів різних жанрів і ефективно використовувати її в професійній діяльності.

Оволодіння професійно орієнтованою німецькомовною компетентністю в аудіюванні німецькомовних текстів передбачає розвиток знань (декларативних і процедурних), навичок і вмінь ознайомлювального, вибіркового та детального аудіювання. Серед декларативних виокремлюємо знання про: основні види професійно орієнтованого аудіювання (ознайомлювального, вибіркового, детального), стратегії аудіювання; процедурних – знання про те, як виокремлювати важливу інформацію, критично її сприймати і порівнювати з відомою (Задорожна, 2012, с. 493–496), як використовувати стратегії аудіювання. До навичок професійно орієнтованого аудіювання (фонетичних, лексичних, граматичних) зараховуємо: адекватне сприймання модифікації

голосних і приголосних у зв'язному мовленні; розпізнавання важливих елементів дискурсу за розташуванням логічного наголосу, ритму, варіації тону; встановлення смислових зв'язків між словами; розуміння фахової лексики; розуміння граматичних структур; прогнозування подальшого вживання слів; прогнозування синтаксичних структур (Задорожна, 2012, с. 510–519; Синекоп, 2022). Серед умінь ознайомлювального аудіювання виокремлюємо такі: розуміти загальний зміст та основні деталі тривалих, логічно структурованих, зв'язних та складних у мовному і змістовому плані презентацій, доповідей, лекцій на професійні теми; розуміти загальний зміст та основні деталі тривалих, складних у мовному і змістовому плані дискусій на професійні теми. Для вибіркового аудіювання характерні такі уміння: добирати специфічну інформацію зі складних у мовному і змістовому плані презентацій, доповідей, лекцій, дискусій професійного характеру. Детальне аудіювання передбачає формування вмінь: розуміти деталі складних у мовному і змістовому плані презентацій, доповідей, лекцій, дискусій професійного характеру; розрізняти погляди та факти; розуміти аргументацію в професійно орієнтованому мовленні; розуміти погляди, ставлення мовців до предмета розмови на професійні теми (Задорожна, 2012, с. 493–496).

Важливим аспектом оволодіння цільовими компетентностями є опанування навчальними стратегіями, які є подібними для рецептивних видів мовленнєвої діяльності. У дослідженні ми дотримуємось класифікації Р. Оксфорд (Oxford, 2017) і виокремлюємо прямі та непрямі стратегії. До прямих стратегій, подібних для аудіювання і читання, відносимо когнітивні (активізація предметних знань; аналіз, узагальнення прочитаного чи почутого; визначення труднощів розуміння; встановлення важливих фрагментів у тексті; фокусування уваги на головному; виявлення смислових віх та ключових слів, необхідних для розуміння основного смислу тексту; прогнозування організаційної структури та змісту тексту; ігнорування певних неважливих частин тексту; аналіз попередніх знань з предмета; порівняння отриманих знань з попередніми; читання першого рядка кожного абзацу для загального розуміння тексту) та компенсаторні (ігнорування незнайомих слів, частин тексту; використання контексту для визначення значення лексичних одиниць; здогадка про значення лексичних одиниць за їх будовою; використання словника для визначення значення незнайомого слова; кількаразове перечитування/прослуховування незрозумілих фрагментів тексту) (Задорожна, 2012, с. 587–588, 589–590; Синекоп, 2022, с. 126–130).

Серед непрямих стратегій аудіювання і читання виокремлюємо: метакогнітивні (візуалізація прочитаного/прослуханого, наприклад, у вигляді ментальних карт; планування подальших дій; утриман-

ня цілей у процесі читання/аудіювання; визначення важливості інформації для досягнення мети, можливостей її подальшого використання; ведення записів прочитаного/прослуханого; аналіз ефективності використаних стратегій та їх заміна у разі потреби; пошук можливостей для самостійної практики) та соціальні й афективні (вибір стратегій, оптимальних для власного навчального стилю; самовинагорода за ефективно виконану роботу; обговорення прочитаного/прослуханого з іншими студентами; вибір текстів/аудіофрагментів/відеофрагментів за власними інтересами; звернення по допомогу чи роз'яснення до інших студентів чи викладача; читання/прослуховування матеріалу та його аналіз у парах чи групах) (Задорожна, 2012, с. 587–588, 589–590; Синекоп, 2022, с. 126–130).

Аналіз викладеного вище свідчить, що, крім подібності навчальних стратегій, компетентності в аудіюванні та читанні мають низку особливостей, яка зумовлюють можливість і доцільність взаємопов'язаного формування зазначених компетентностей.

Обидві компетентності мають спільну когнітивно-перцептивну природу, оскільки спрямовані на рецепцію, розуміння, осмислення, аналіз, інтерпретацію, узагальнення інформації з німецькомовних професійних текстів різних жанрів; передбачають роботу з основною та детальною інформацією, а також її подальше використання в ситуаціях професійного спілкування.

Передумовою інтеграції є також необхідність розвитку декларативних і процедурних знань, лексичних, граматичних, фонетичних навичок (у процесі читання реалізується внутрішнє промовляння) та вмінь у рецептивних видах мовленнєвої діяльності. В обох випадках декларативні знання включають уявлення про види читання/аудіювання та відповідні стратегії, а процедурні — знання щодо вибору адекватного виду діяльності залежно від мети, способів аналізу тексту, виокремлення значущої інформації та критичного її осмислення.

Аудіювання і читання характеризуються спільністю рецептивних мовленнєвих навичок, зокрема встановленням смислових зв'язків між словами, розумінням граматичних і синтаксичних структур, прогнозуванням лексичного та синтаксичного розвитку тексту. Це свідчить про можливість паралельного формування лексико-граматичної бази обох видів мовленнєвої діяльності.

Підставою для інтеграції є типологічна подібність умінь, що формуються в межах різних видів аудіювання і читання (ознайомлювального, переглядового/вибіркового, вивчального/детального). В обох компетентностях передбачається розвиток умінь розуміти загальний зміст і деталі, знаходити необхідну інформацію, розрізняти факти й оцінювати судження, аргументацію та різні погляди на проблему.

Інтеграції сприяє спільна професійна спрямованість аудіювання і читання, оскільки обидва види діяльності ґрунтуються на роботі з автентичними професійно орієнтованими текстами (науково-популярними та науковими статтями, доповідями, лекціями, презентаціями, дискусіями), що моделюють реальні комунікативні ситуації фахової діяльності.

Крім того, у процесі професійно орієнтованого аудіювання і читання здобувачі інтегровано оволодівають предметними знаннями, пов'язаними з подальшою професійною діяльністю. Саме предметні знання є когнітивною основою для прогнозування змісту тексту, розуміння фахової лексики, розпізнавання причинно-наслідкових зв'язків, аргументів, різних поглядів на професійну проблему.

Інтеграція предметних знань сприяє формуванню процедурних знань у читанні та аудіюванні, вмінь співвідносити нову інформацію з уже відомою, критично її осмислювати, оцінювати її значущість і достовірність у професійному контексті. Завдяки цьому рецептивна діяльність набуває не лише мовленнєвого, а й пізнавально-професійного характеру.

Крім того, опора на предметні знання забезпечує відповідність стратегій аудіювання і читання, оскільки в обох видах мовленнєвої діяльності студенти застосовують аналогічні когнітивні операції: аналіз, синтез, узагальнення, інтерпретацію та оцінювання інформації. Це створює передумови для перенесення сформованих умінь з одного виду рецептивної діяльності на інший і підвищує ефективність навчання.

Отже, спільність мети, змісту, структури, стратегій, мовленнєвих навичок та типів умінь зумовлює доцільність інтегрованого формування німецькомовної компетентності в аудіюванні та читанні, що сприятиме цілісному розвитку рецептивних умінь та оптимізації професійно орієнтованої іншомовної підготовки.

Конкретизовані знання, навички та вміння будуть враховані при побудові системи вправ для формування професійно орієнтованої німецькомовної компетентності в аудіюванні та читанні.

Під системою вправ в контексті тематики нашого дослідження розуміємо ієрархічне об'єднання логічно взаємопов'язаних, послідовно організованих та методично необхідних типів і видів вправ для інтегрованого формування професійно орієнтованої німецькомовної компетентності в аудіюванні та читанні (Синекоп, 2022, с. 295).

Розробка системи вправ здійснювалась з урахуванням низки принципів, серед яких – принцип інтегрованого формування професійно орієнтованої німецькомовної компетентності в аудіюванні та читанні. Зазначений принцип ґрунтується на спільній психолінгвістичній основі рецептивних видів мовленнєвої діяльності та передбачає цілеспрямоване перенесення сформованих навичок і вмінь з читання на аудіювання і навпаки. Зокрема, усвідомлення зна-

чення та функціонування лексичних одиниць у письмовому тексті сприяє їх ефективнішому розпізнаванню й розумінню під час аудіювання, що підвищує загальний рівень розуміння повідомлення німецькою мовою.

Наступний принцип передбачає побудову системи вправ з урахуванням етапів формування і розвитку мовленнєвих навичок і вмінь. Зокрема, процес охоплює опанування певними знаннями, далі відбувається формування навичок та вмінь, які необхідно розвивати і вдосконалювати (Черниш, Мельник, 2024).

Принцип взаємопов'язаності рецептивних і продуктивних видів мовленнєвої діяльності передбачає орієнтацію системи вправ не лише на розуміння інформації, а й на її подальше використання в процесі усного чи письмового спілкування. Цей принцип забезпечує певну цілісність підготовки, підтримує усвідомлення доцільності та практичної цінності роботи із текстами, аудіо- та відеофрагментами.

Згідно з принципом послідовності та повторюваності система вправ передбачає послідовне формування навичок та вмінь (від простішого до складнішого), а також циклічність етапів, підсистем та груп вправ, які повторюються (з певними модифікаціями) в межах інших тем, проблем та матеріалів.

Принцип стратегічності процесу оволодіння цільовими компетентностями базується на ідеї необхідності усвідомлення здобувачами вищої освіти стратегічної природи опанування мовою, здатності мислити стратегічно, що зумовлює ефективне і саморегульоване читання (Вавіліна, 2014) та аудіювання.

У процесі формування професійно орієнтованої німецькомовної компетентності в читанні та аудіюванні виокремлюємо чотири етапи. Перший – орієнтаційно-мотиваційний, спрямований на розвиток мотиваційної готовності до роботи з професійно орієнтованими текстами, активізацію предметних знань студентів, ознайомлення зі стратегіями рецептивної діяльності. Наступний етап – лінгвістично-операційний – спрямований на формування та розвиток мовленнєвих навичок (лексичних, граматичних, фонетичних). Рецептивно-операційний етап має на меті розвиток умінь ознайомлювального аудіювання і читання, вибіркового аудіювання та переглядового читання, детального аудіювання та вивчального читання, а також умінь використовувати відповідні стратегії. Інтеграційний етап націлений на розвиток умінь використовувати отриману в процесі аудіювання і читання інформацію в усному та письмовому спілкуванні.

Представимо систему вправ для формування професійно орієнтованої німецькомовної компетентності майбутніх учителів в аудіюванні та читанні, розроблену на основі викладених вище положень та сучасних досліджень (Синекоп, 2022; Свиридюк, 2023) (табл.).

Система вправ для формування у майбутніх учителів професійно орієнтованої німецькомовної компетентності в аудіюванні та читанні

Підсистеми вправ	Типи вправ
<p>Орієнтаційно-мотиваційний етап</p> <p>Цілі: розвиток мотиваційної готовності до роботи з професійно орієнтованими текстами, активізація предметних знань студентів, ознайомлення зі стратегіями рецептивної діяльності.</p>	
<p>Вправи на активізацію предметних знань студентів</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) визначення ключових понять теми; 2) відтворення фактів, підходів, теорій тощо з теми; 3) прогнозування термінів, що можуть траплятися у тексті; 4) формулювання припущень щодо проблематики тексту за певною інформацією (заголовком, фото тощо); 5) класифікація понять, явищ тощо; 6) коротке узагальнення знань з певної теми або проблеми.
<p>Вправи на активізацію знань про навчальні стратегії та ознайомлення з новими стратегіями аудіювання та читання</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) ознайомлення з видами стратегій аудіювання та читання; 2) порівняння стратегій аудіювання та читання; 3) визначення стратегій, доцільних у конкретній навчальній ситуації; 4) вибір стратегій залежно від завдання.
<p>Лінгвістично-операційний етап</p> <p>Цілі: формування та розвиток мовленнєвих навичок аудіювання та читання (фонетичних, лексичних, граматичних).</p>	
<p>Вправи на формування та розвиток фонетичних навичок</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) визначення меж слів і синтагм у зв'язному мовленні; 2) зіставлення графічної та звукової форми термінів; 3) визначення інтонаційного типу висловлювання (повідомлення, аргументація, пояснення тощо); 4) визначення логічного наголосу в професійно орієнтованих висловлюваннях.
<p>Вправи на формування та розвиток лексичних навичок аудіювання та читання</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) встановлення смислових зв'язків між ключовими фаховими термінами; 2) зіставлення лексичних одиниць у письмовому та усному текстах; 3) прогнозування значення термінів на основі контексту або словотвірних елементів; 4) встановлення відповідності між терміном і його дефініцією; 5) побудова семантичних полів; 6) групування лексичних одиниць за різними ознаками; 7) заповнення пропущених лексичних одиниць у тексті з опорою на контекст; 8) виділення ключових слів під час прослуховування; 9) виділення ключових слів під час читання; 10) заповнення таблиць, схем тощо відповідними термінами після прослуховування чи читання; 11) порівняння лексичного наповнення в друкованому та аудіотексті.
<p>Вправи на формування та розвиток граматичних навичок аудіювання та читання</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) розпізнавання складних синтаксичних конструкцій в друкованому тексті/аудіотексті; 2) співвіднесення граматичної форми з її значенням; 3) прогнозування синтаксичної організації тексту; 4) розпізнавання граматичних форм у контексті; 5) аналіз граматичної організації тексту.
<p>Вправи на перенесення навичок</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) розуміння лексичних одиниць, опрацьованих під час читання, в аудіотексті і навпаки; 2) попередній аналіз граматичних структур під час читання з подальшим аудіюванням; 3) порівняння синтаксичної організації письмового й усного текстів.
<p>Рецептивно-операційний етап</p> <p>Цілі: розвиток умінь ознайомлювального аудіювання і читання, вибіркового аудіювання та переглядового читання, детального аудіювання та вивчального читання, а також умінь використовувати відповідні стратегії.</p>	
<p>Вправи на розвиток умінь ознайомлювального аудіювання та читання</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) прогнозування змісту тексту за заголовком, ілюстраціями тощо; 2) виконання завдань типу «правильно/неправильно»; 3) корекція короткого резюме прочитаного чи прослуханого; 4) встановлення логічної структури тексту; 5) заповнення схем чи таблиць для відображення загального змісту; 6) відновлення логічної структури тексту; 7) попереднє читання з подальшим ознайомлювальним аудіюванням аналогічного чи близького за змістом матеріалу; 8) порівняння загального змісту усного і письмового текстів; 9) узагальнення змісту прочитаного та прослуханого матеріалів.

<p>Вправи на розвиток умінь вибіркового аудіювання та переглядового читання</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) знаходження фактів, числових даних тощо; 2) визначення інформації, необхідної для пошуку; 3) виконання завдань типу «правильно/неправильно»; 4) заповнення пропусків необхідною інформацією; 5) вилучення нерелевантної інформації; 6) розрізнення поглядів та фактів; 7) попереднє читання з подальшим вибіркоким аудіюванням аналогічного чи близького за змістом матеріалу з метою пошуку необхідної інформації; 8) порівняння змісту усного і письмового текстів; 9) розширення у процесі читання інформації, отриманої попередньо під час аудіювання; 10) розширення у процесі аудіювання інформації, отриманої попередньо під час читання; 11) узагальнення інформації, відібраної з різних джерел.
<p>Вправи на розвиток умінь детального аудіювання та вивчального читання</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) відповіді на запитання за змістом тексту; 2) вибір правильної відповіді із запропонованих; 3) аналіз аргументації автора; 4) відновлення логічної послідовності викладу; 5) корекція резюме прочитаного чи прослуханого; 6) узагальнення інформації з різних джерел; 7) попереднє детальне аудіювання з подальшим вивчальним читанням та зіставлення отриманої інформації; 8) попереднє вивчальне читання з подальшим детальним аудіюванням та зіставлення отриманої інформації; 9) уточнення та розширення інформації; 10) зіставлення отриманої інформації з різних джерел; 11) узагальнення отриманої інформації з різних джерел.
<p>Вправи на розвиток умінь використовувати відповідні стратегії</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) визначення індивідуальних труднощів розуміння; 2) аналіз використаних стратегій та їх ефективності; 3) порівняння використаних здобувачами стратегій для визначення ефективності; 4) передбачення можливих труднощів виконання завдання та шляхів їх подолання; 5) виявлення незрозумілих фрагментів чи аспектів та аналіз їх причин та шляхів усунення; 6) застосування однакових стратегій для аудіювання та читання; 7) перенесення стратегій з читання на аудіювання та навпаки; 8) планування подальшого самовдосконалення.
<p>Інтеграційний етап Цілі: розвиток умінь використовувати отриману в процесі аудіювання і читання інформацію в усному та письмовому спілкуванні.</p>	
<p>Вправи на використання отриманої інформації в усному спілкуванні</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) співвіднесення інформації з предметними знаннями; 2) усний виклад інформації з коментарями; 3) узагальнення інформації з кількох джерел; 4) інтерпретація фактів та аргументів; 5) порівняння даних, отриманих у процесі читання та аудіювання; 6) порівняння теорій і підходів до розв'язання проблеми; 7) аргументований захист власних поглядів на основі тексту; 8) презентація власних висновків.
<p>Вправи на використання отриманої інформації в письмовому спілкуванні</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) фіксація ключових положень; 2) узагальнення інформації з кількох джерел у вигляді таблиць, схем, ментальних карт; 3) систематизація інформації з кількох джерел; 4) короткий виклад змісту з коментарями; 5) письмове порівняння інформації з різних джерел; 6) письмове зіставлення теорій, підходів; 7) написання анотації до прочитаного тексту.

Результати дослідження. Апробація представленої системи вправ під час експериментального навчання майбутніх учителів німецької мови Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (2023–2025 рр.) засвідчила її ефективність, а відтак і доцільність інтегрованого формування професійно орієнтованої німецькомовної компетентності в аудіюванні та читанні. Реалізація запропонованої системи вправ

передбачає використання професійно орієнтованих автентичних матеріалів, що сприяє також формуванню методичної компетентності здобувачів вищої освіти.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в розробці методик інтегрованого формування інших видів мовленнєвої діяльності, в тому числі із залученням сучасних цифрових технологій, інструментів генеративного штучного інтелекту.

- Koreiba, I. V. (2011). *Metodyka navchannia profesiinoho chytannia maibutnikh uchyteliv nimetskoï mowy z vykorystanniam Internet-resursiv* [Neopubl. dys. kand. ped. nauk]. Kyiv: Kyiv natsional'nyy linhvistychnyy universytet.
- Matsnieva, O. A. (2009). *Navchannia maibutnikh uchyteliv rozuminnia anhliiskoho movlennia z natsionalnymy ta rehionalnymy typamy vy-movy* [Neopubl. dys. kand. ped. nauk]. Kyiv: Kyiv natsional'nyy linhvistychnyy universytet.
- Svrydiuk, V. P. (2025). *Metodychna systema formuvannia mizhkulturnoiinshomovnoi komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh vykladachiv nimetskoï mowy pid chas samostiinoi roboty* [Dys. doct. ped. nauk, Kyiv: Kyiv natsional'nyy linhvistychnyy universytet].
<http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/7878787/7645/%d0%a1%d0%b2%d0%b8%d1%80%d0%b8%d0%b4%d1%8e%d0%ba%20%d0%b4%d0%b8%d1%81%d0%b5%d1%80%d1%82%d0%b0%d1%86%d1%96%d1%8f.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Svrydiuk, V. P. (2023). *Pidsystema vprav dlia formuvannia profesiino spriamovanoi chytatskoï kompetentnosti maibutnikh vykladachiv nimetskoï mowy pid chas samostiinoi roboty* [A Subsystem of Exercises for Developing Professionally Oriented Reading Competence of Future Teachers of German in Independent Study]. *Inozemni movy – Foreign Languages*, № 3, 3–13.
<http://10.32589/1817-8510.2023.3.290241>. [In Ukrainian].
- Synekop, O. S. (2022). *Teoriia i praktyka dyferentsiiovanoï navchannia profesiino oriietovanoï anhlovnoï spilkuvannia maibutnikh fakhivtsiv z informatsiinykh tekhnolohii* [Dys. doct. ped. nauk, Kyiv: Kyiv natsional'nyy linhvistychnyy universytet].
<http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/handle/7878787/7202?show=full>
- Sivachenko, O. O. (2009). *Navchannia audiiuvannia anhlovnykh dramatychnykh tvoriv studentiv starshykh kursiv movnykh spetsial-nostei* [Neopubl. dys. kand. ped. nauk]. Kyiv: Kyiv natsional'nyy linhvistychnyy universytet.
- Ferenchuk-Piontkovska, I. O. (2019). *Metodyka formuvannia nimetsko-movnoi kompetentnosti v chytanni publitsystychnykh tekstiv u maibutnikh filolohiv* [Dys. doct. ped. nauk, Kyiv: Kyiv natsional'nyy linhvistychnyy universytet].
<http://dspace.tnpu.edu.ua:8080/handle/123456789/12938>
- Shevko, L. V. (2017). *Formuvannia anhlovnoï kompetentsii v audiiuvanni maibutnikh uchyteliv u protsesi samostiinoi roboty* [Neopubl. dys. kand. ped. nauk]. Kyiv: Kyiv natsional'nyy linhvistychnyy universytet.
- Chernysh, V. V., Melnyk, K. O. (2024). *Teoretychni peredumovy stvorennia systemy vprav dlia formuvannia navchalno-stratehichnoi kompetentnosti v profesiino oriietovanomu audiiuvanni dlia maibutnikh uchyteliv anhliiskoi mov* [Theoretical Preconditions for Designing a System of Exercises for Developing Educational and Strategic Competence in Professionally Oriented Listening for Future Teachers of English]. *Inozemni movy – Foreign Languages*, 4, 9–16.
<https://doi.org/10.32589/1817-8510.2024.4.319761>. [In Ukrainian].
- Oxford, R. (2017). *Teaching and Researching Learning Strategies*. 2nd ed. Routledge. 371. [In English].
- Nation, I. S. P. (2009). *Teaching ESL/EFL Reading and Writing*. Routledge. 184. [In English].

Дата надходження до редакції 29.08.2025 р.
Ухвалено до друку 14.09.2025 р.

CC Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0)